

ПРИКАЗ: СТО ГОДИНА ЧАСОПИСА ЗЕНИТ : 1921–1926–2021.

ЈЕЛЕНА СПАИЋ

Уредници Бојан Јовић, Ирина Суботић.
Крагујевац: Галерија Рима : Београд:
Институт за уметност и књижевност, 2021, 760 стр.

Интернационална ревија за уметности и културу *Зенић* публикована је у Загребу од 1921. до 1923. године, а забрањена у Београду 1926. Симболично, једно столеће касније, штампан је научни зборник као јединствен пресек теоријских метанаратива, временска капсула историографије, али и нових истраживачких спознаја корпуса зенитизма.

Вредан издавачки подухват Галерије Рима из Крагујевца и Института за уметност и књижевност у Београду резултат је трогодишњих, опсежних припрема уредника Ирине Суботић и Бојана Јовића и уређивачког одбора који су чинили: Гинтер Бергхаус (Немачка), Јеша Денегри (Србија), Дејвид Елиот (Велика Британија), Алеш Ерјавец (Словенија), Жан-Клод Маркаде (Француска), Тонко Мароевић (Хрватска), Кристина Пашут (Мађарска) и Наталија Вагапова (Русија). Сараднице на издању биле су Невена Мартиновић, Марија Станковић и Станислава Бараћ.



Минималистички дизајн ове монументалне публикације формата А4, на 760 страница са 657 илустрација, спаја енигматичне, супрематистички решене корице са прегледношћу садржаја који је постигнут прецизним преломом текстова писаних на српском, хрватском, енглеском и руском језику и пратећих илустрација у боји. Дизајном и техничким уређењем, Исидора М. Николић успоставља визуелни баланс који омогућава лако кретање кроз дискурзивне мреже унутар пет дефинисаних целина Зборника и истовремено отвара модеран дијалог са импресивним графичким решењима часописа *Зенић* из двадесетих година прошлог века.

Уредници Ирина Суботић и Бојан Јовић капиталност овог дела структурирају у свим сегментима своје концепције. Авангардне праксе транснационалног умрежавања транспоноване су промишљеним одабиром сарадника и аутора – домаћих и интернационално познатих стручњака, али и млађих истраживача из области авангарде. Бројне интерпретације обимне и хетерогене грађе часописа *Зенић* долазе из различитих научних

дисциплина – историје и теорије уметности, књижевности, историје, дизајна, музикологије, кинематографије, филозофије, филологије, архитектуре, музеологије и библиотекарства.

Анализе и контекстуализације феномена зенитизма надовезују се, преплићу, али и сукобљавају творећи полемичко, живо, динамично ткиво овог теоријског отиска зенитизма.

Уреднички тим 35 текстова, са потписом 36 аутора из Србије, Хрватске, Словеније, Русије, Бугарске, Румуније, Мађарске, Чешке, Немачке и САД, групише унутар пет великих целина које позиционирају, (ре)дефинишу, (ре)валоризују и (ре)актуелизују национални и интернационални значај часописа и зенитистичког покрета.

Прво поглавље, *Зенићизам у кључу авангарде* – отвара текст *Цилиндар, ојанак и/или шабани* Слободана Мијушковића, који често критиковане недоследности, противречности, парадоксе зенитизма и конфликте његовог покретача Љубомира Мицића са собом, другима, Европом, рашчлањује и тумачи не као недостатке већ као предности поетика оспоравања и ексцесних пракси историјских авангарди. Мицићеву радикалност са свим њеним последицама, Мијушковић не третира као последњи и одлучујући бој против свих, а највише њега самог, већ као истинску бескомпромисност у игри која још увек траје.

У тексту *Зенић – чворишће авангардне мреже* Јован Чекић нас кроз шест поглавља води кроз различите интеракције *чворишћа Зенић*, градирајући их од отворених, динамичних и хибридних до затворених, готово бинарних стратегија. Аутор авангардну уметност сагледава као мрежу догађаја који су у непрекидној интеракцији. Илустративни примери авангардних императива повезивања су вишемедијске продукције, манифести, часописи, типографија, визуали, поезија, критика... па се тако часопис *Зенић* поставља као интердисциплинарни комуникатор различитог интензитета на мрежи авангарде.

Никола Дедић нас у студији *Ајонија звана Европа: Часопис Зенић и историјске специфичности југо-словенске авангарде* провлачи кроз неомарксистичка

тумачења мрежа социоекономске и правне номенклатуре Краљевине СХС – *зависне кайијалистичке њериферије*, у којој владају сурови закони о државним чиновницима који креирају искључиво државне уметнике. Зенитистичке стратегије отпора спрам доминантних политичких, социјалних и уметничких канона и антагонистичку позицију Љубомира Мицића, Дедић ишчитава као дестабилизаторе хегемоније административно-бироградског апарата и прве примере институционалне критике.

У раду *Зенић: Прејеча умреженој начина деловања* Маја Станковић мапира зенитистичке праксе сарадње, интердисциплинарност, субверзивност њене продукције и Љубомира Мицића као константног навигатора измештања, те их доводи у поље нових технологија и нове терминологије као референцијалног оквира за ишчитавање те праксе. Тим чином увођења *Зенића* у будућност, тј. нашу садашњост, Маја Станковић отвара простор ка новим рефлексијама зенитистичког деловања.

Бојан Јовић декодира филм као авангардни симбол актуелности и њеног сталног одраза жеље за променом у тексту *Зенић, кинематографска њоезија и Чайлин*. Означавајућу представу Чарлија Чаплина *Мали скијница Чарли/Шарло*, Јовић тумачи као амблематски мотив авангарде, брижљиво наводећи и анализирајући иконична и различита поетичка значења филмског великана у делима зенитиста.

У последњем тексту овог поглавља – *Кандински, Мицић и Зенић: амбивалентан однос њрема њрадицији*, Марија Станковић разматра везе Василија Кандинског и Љубомира Мицића у оквиру *Зенића*, али и њихово уметничко значење с аспекта духовности. Ауторка анализира манифестације натчовека и демијуршке особености новог уметника ХХ века у текстовима обојице аутора, ишчитавајући их као носиоце двојаког и амбивалентног односа који авангарда има према традицији, што је и својеврстан увод у следећи сегмент Зборника.

Историјске условљености животних судбина изнова нам пружају доказе о креацији као унутрашњој страни спољног света. Том спољном свету и начинима на који он утиче на компликовану иден-

титетску структуру Љубомира Мицића, патриоте без домовине у националним и наднационалним расцепима, посвећено је друго поглавље – *Историјски оквири зенитизма*.

Горан Милорадовић у исцрпној студији *Манифест Србијанства Љубомира Мицића: њост фејсџум* тумачи Мицићеву реакцију на актуелна политичка збивања и анализира га кроз идеолошке и политичке процесе српско-хрватских односа између два светска рата, а Мицићеву судбину изгнанства и системски испланиран и спроведен заборав достигнућа и значаја зенитизма проналази у историјском контексту двеју Југославија.

Петар Прелог нас текстом *Зенић и хрватска умјетности двадесетих година: неколико ајсекајша усџрајној ањџајонизма* води кроз најважније токове хрватске уметности почетком ХХ века, обрађујући околности које доводе до покретања часописа *Зенић* у Загребу, али и *Зенићово* константно супротстављање локалној култури и готово метонимијској фигури културно-политичке идеологије Мирослава Крлеже.

Одређивање Љубомира Мицића и Марка Ристића према М. Крлежи разматра се као истовремена позиција спајања и потпуног поларизовања у тексту *Зенићиста у чељустџи дијалекџике*. *Мицић и Рисџић вџа Крлежа*. Јован Букумира маркира тачке сусрета и разлаза зенитизма и надреализма кроз антагонистички однос њихових твораца. Хронолошки постављена жаришта читаоцу олакшавају да потпуније сагледа комплексност развоја два најорганизованија авангардна покрета на овим просторима, али и сличности и разлике културног, идеолошког, политичког и психолошког профила њихова два означитеља.

Идентитетске трауме Љубомира Мицића, човека без земље – Србина у Хрватској, Србина из Хрватске у Србији, странца у Паризу, Француза у Београду, свуда *џерсоне нон џраџа*, Петар Драгишић у тексту *Између Зајреба и Београда: идентџиџетџски карусел Љубомира Мицића* посматра као основе за Мицићеву конструкцију сопствене Србије и србијанства као простора/уточџшта за себе и своје фантазме.

Одговор на питање *Одакле долази Барбароеније?*, Оливера Драгишић налази у тада популарној псеудоисториографији, посматрајући је као једну од универзалних карактеристика историјских авангарди, а псеудонаучне елементе као саставну структуру кључног симбола зенитизма.

Треће и најобимније поглавље – *Зенићизам у транснационалном контексту* – отвара есеј Гинтера Бергхауса *Зенићизам и футуризам: међународне мреже у оквиру историјске авангарде*. Бергхаусова студија нас води кроз хронологију експанзије футуризма и сарадњу са *Зенићом*, од Маринетијевог покретања часописа *Поезија (Poesia)* 1905. године до последње руптуре те релације која се одиграла 1937. у париском *Времену (Le Temps)*. Аутор брижљиво нотира све текстове *Зенића* и појединих књига *Зенићове* едиције које прате продукцију футуриста и обратно, као и зенитистичка слагања и оштра размимоилажења с футуризмом, осврћући се и на учешће футуриста у оквиру Прве међународне *Зенићове* изложбе нове уметности 1924.

Текст Наталије Злидњеве *Руси у Зенићу: у ипозразама за самоидентификацијом и појам воља семиотичка* је анализа текстова руских авангардиста, који осцилирају од традиционализма и симболизма до супрематизма.

Корнелија Ичин у раду *Валентиин Парнах – сарадник часописа Зенић* проучава стваралаштво готово непознатог *исеника илеса* и *цез плесача* чија је поезија објављивана у *Зенићу*.

Студије Тајруса Милера, *Зенић у олегалу мађарске авангарде*, и Марка Чудића, *Може ли се говори о раном Лајошу Кашаку као ипозразама зенићистичкој Барбароенија?*, истражују везе између југословенске авангарде окупљене око *Зенића* и три кључна часописа мађарске авангарде кроз деловање Лајоша Кашака.

У свом истраживању под називом *Анион Побевшек, Три лабуда и неуспех ирвој шаласа словеначке авангарде*, Марјан Довић градира потенцијал ране словеначке авангарде, формиране око аутора култне збирке песама *Човек са бомбама*, од интензивног почетка и сарадње с космополитским *Зени-*

ћом, посебно са Бранком Ве Пољанским, до гашења због изостанка даљег умрежавања.

Кристина Прањић студијом *Аистиракћни динамички амбијент Авјустиа Чернија и иришћанске конструкћивисћичке ирује* истражује утицаје зенитизма на постгравитациону уметност кроз анализу конструктивистичких активности словеначког авангардисте и његовог круга.

Рад Олге Савеске *Зенићизам у Бујарској – Бујарска у Зенићу* контекстуализује бугарску авангарду кроз анализу најзначајнијих група, уметника, издања и појава, с посебним освртом на улогу Геа Милева, као њене централне и покретачке фигуре.

Јинджих Томан у раду *Ујркос неким сумњама... ирви иодаци о иовезаностии Девейсила и Зенића* почетне везе југословенских авангардиста са групом *Девейсил* тумачи као функционалну платформу за развој авангарде у Чешкој.

Студијом *Цео век умојшмо у новине и носимо ја као цвеш од иаицира* Ирина Карабаш истражује везе између новинарства и авангарде у Румунији кроз анализу конструктивистичких часописа из Букурешта са којима је *Зенић* сарађивао.

Поглавље затвара критички осврт Ане Кнежевић *Евројски црнци на балкански начин – маицрање Африке*, која мотив Африке у делима зенитиста рашчлањује као авангардну уметничку апропријацију, антиимперијалистичку солидарност, али и као тадашњу стереотипну представу *црној конициниенја*.

Иако се сви поменути текстови могу сврстати у четврто поглавље – *Зенићистичка осћиварења у свешћу нових ишумачења*, уредници су одлучили да овај сегмент отвори текст Јеше Денегрија – *Љубомир Мицић: криићичар на делу и иројшћонистии зенићизма у визуелним уметностима*. Денегри Мицићеве улоге оснивача и уредника *Зенића*, промотера историјских авангарди, колекционара и организатора изложби, тумачи термином *криићичар на делу* и сагледава га као јединствену појаву на тадашњој југословенској уметничкој сцени, што је – по њему – и најзначајнији сегмент свеукупног Мицићевог деловања.

Љубомира Мицића као *криићичара на делу* антиципира и Невена Мартиновић у раду *Јован Би-*

јелић и слика *Борба дана и ноћи у идејном крују зенићизма*. Текст је аналитичка студија случаја ове слике у авангардном дискурсу наше ликовне уметности између два рата.

Дијана Метлић у тексту *Бранко Ве Пољански: уредник прве независне јужнословенске филмске ревије Кинофон*, Бошка Токина, Љубомира Мицића и Бранка Ве Пољанског одређује као пионире југословенске филмске критике кроз историју, проширена поља деловања и значај часописа *Кинофон*.

У детаљном прегледу *Макроскопија 'изв. литерарној поља': о књижевнокритичким прилозима у часопису Зенић*, Зорана Симић анализира текстове из сталне *Зенићове* рубрике *Макроскопија*, а Љубомиру Мицићу додељује улогу оштрог књижевног критичара, док Бојана Поповић у раду *Зенић и комерцијални графички дизајн* разматра Мицићеве рекламне делатности агента и графичког дизајнера новог типа.

Ива Костреша и Феђа Вукић у тексту *Свеобухватни дизајн предметне и симболичне околине, прилози реинтерпретацији ојуса Јосипа Сајсла* теоријом тоталног дизајна повезују зенићистичке и постзенићистичке интердисциплинарне пројекције овог уметника с каснијим фазама у његовом раду.

Прилог *Михаило С. Петров: од младој обуњеника до 'идобној' уметника* Тање Вићентић јесте студија комплетног рада овог ствараоца и његовог односа спрам сопствених зенићистичких почетака који се мењају у складу са захтевима државне културне политике.

Један мојући поглед на авангардни феномен групе Тревелер Иване Јанковић расветљава нам до сада мало познате чињенице о овој групи младих загревачких зенићиста и њиховом односу, сарадњи и утицајима окружења око часописа *Зенић* на радикалне активности и на њихов јединствен уметнички опус.

Милош Браловић у раду *Јосип Славенски, авангарда и зенићизам*, реконструкцијом малог броја података, разматра релације Бранка Ве Пољанског и Јосипа Славенског кроз одлике његовог опуса и односа према авангарди.

Текстом *Зенићистичкиња: Поглед изнад клош шешира* Жарка Свирчев уводи феминистички дискурс као нов истраживачки поглед на женско ауторство у *Зенићу* и ширем контексту авангардних поетика.

У последњем поглављу – *Документи и зенићистичка бајина* – текстови Весне Круљац, *Заоставштина Љубомира Мицића из Народне музеја у Београду*, и Велибора Прелића, *Лична библиотека и рукописна заоставштина Љубомира Мицића у Народној библиотеци Србије*, воде нас кроз Мицићеву колекцију дела југословенске и иностране уметности, лична документа и предмете, часописе, листове, књиге, преписке и фотографије, реконструишући дух и значај зенићизма у процесима институционализације његове грађе.

Ирина Суботић брижљиво архивира хронику свог познанства ексклузивним објављивањем писама и *уметничких албума* Љубомира Мицића, као и описом њихових сусрета. Упознавање и разговори с Мицићем били су упоришта одакле је за ауторку била могућа идентификација других времена. Али не и за Мицића: он је негирао постојање јавности, јер јавност њега није признавала.

Наслов текста И. Суботић који затвара публикацију – *Реквијем за 'непостојеће' човека* – упућује на још једну намену Зборника као завештања и одавања почасту човеку који је прстигао време и због тога дуго живео у забораву.

Интернационални научни зборник *Сто година часописа Зенић 1921–1926–2021* је публикација у којој се систематично, кроз пет равни/поглавља тематизује деловање авангардних мрежних активности зенићизма у националним, наднационалним и трансационалним оквирима. Пред нама је капитално дело као резултат проширеног простора истраживања комплексног феномена *Зенић*, које је теоријско-контекстуални оквир за рецепцију, али и полазиште за његову даљу анализу и проблематизацију.

Јелена В. Спаић,

историчар уметности

Факултет ликовних уметности у Београду

astroneta@gmail.com